

az ISDS-ben (International Serials Data System = Nemzetközi Folyóiratnyilvántartási Rendszer).

A British Library szorgalmazza az információforrások lelőhelyeit ismertető katalógusok kidolgozását és közreadását. E tevékenysége eredményeként született meg az egyetemi kutatásokról számot adó *Research in British Universities* útmutató, valamint a *Guide to Government Department and other libraries and information bureaux* (Útmutató minisztériumi, valamint egyéb könyvtárakhoz és információs irodákhoz) c. kiadvány.

A British Library a dokumentumok tartalmi feldolgozására (folyóiratcikkek, reportok) is törekszik. Így a MEDLARS (Medical Literature Analysis and Retrieval System = Orvosi Szakirodalom-elemző és Információkereső Rendszer) adatbázis nemzeti központja és a hálózat (MEDLINE) részére biztosítja az Egyesült Királyság inputját; tanácsadást és segítséget nyújt minden olyan szervezetnek, amely valamilyen nemzetközi információs rendszerbe be kíván kapcsolódni saját adatbázisával.

On-line információk rendszerek kialakításával kapcsolatos kísérletei során a British Library irányította számos akadémiai intézet on-line összekapcsolását bibliográfiai adatbázisokkal. Gyakorlati on-line tevékenységén kívül tanfolyamokat és konferenciákat szervez az on-line rendszerek témakörében, sőt anyagilag támogatja a könyvtárosképző oktatási intézményeket az on-line szolgáltatások használatának alapszintű oktatása céljából.

A British Library egyike az Infoline elnevezésű információs hálózatot létrehozó négy angol testületnek. Az Infoline hazai szolgáltatásain kívül az EURONET egyesült királyságbeli inputját is képezi.

Annak ellenére, hogy a British Library nem hozhat határozatokat, szervező, tanácsadó, példamutató tevékenységével arra törekszik, hogy nemzeti és nemzetközi hálózatokat kompatibilissé tegyen egymással. Ilyen hatalmas feladatot nem lehet egyetlen szervezetnek ellátnia – munkája sok más nemzeti és nemzetközi információs szervezet, kormánytestület és egyesület tevékenységéhez kapcsolódik.

/HILL, M. W.: *The role of the British Library in information and library networks = The Information Scientist*, 11. köt. 2. sz. 1977. p. 53–63./

(Novák István)

A műszaki könyvtári munka sajátosságai és eredményei a Szovjetunióban

A szovjet hatalom hat évtizede alatt a tudományos és szakkönyvtárak száma hússzorosa, állományuk pedig százszorosa növekedett. Ma több mint 40 millió olvasó veszi igénybe szolgáltatásaikat.

A Szovjetunió könyvtárainak 16%-a tudományos és szakkönyvtár. Bennük található az ország teljes könyvtá-

ri állományának majdnem fele, mintegy két milliárdnyi könyvtári egység, ebből a műszaki könyvtárak állománya 557 millió egység.

A hatalmas arányú mennyiségi fejlődést minőségi változások kísérték és kísérik. Ezek olyan alapelvek érvényesülése nyomán alakultak és alakulnak ki, amelyeknek hatására a szovjet műszaki könyvtárak munkája egyre inkább megfelelhet a szocialista társadalom támasztotta követelményeknek.

1. A műszaki könyvtárak társadalmi szerepkörének széles körű értelmezése

A műszaki könyvtárak már a szovjet hatalom első éveitől demokratikus intézményekké váltak. Szolgáltatásaikat mérnökök és technikusok, munkások és tisztviselők egyaránt igénybe vehették. Ideológiai, nevelő és tájékoztató funkcióikat szerves egységben látták és látják el. Tevékenységükkel segítették és segítik az új technika és a fejlett technológia elsajátítását, az üzemi munkásság termelési kultúrájának emelését. E tekintetben mindig Lenin útmutatásaihoz tartották és tartják a jövőben is magukat.

A szerepkör e komplex értelmezését egyesek időről-időre megpróbálták revízió alá venni. Így a harmincas években éles vitákban kellett visszautasítani azokat a nézeteket, amelyek alapján a műszaki könyvtárak feladatait kizárólag a magas képzettségű szakemberek információellátására kívánták szűkíteni, illetve el akarták távolítani az állományukból a társadalomtudományi-politikai irodalmat. Különösen *Krupszkaja* asszony bírálta mélyrehatóan ezeket a kísérleteket.

Az elmúlt évtized alatt ismét felütték a fejüket ezek a nézetek. Többen leírták, hogy a műszaki könyvtárak nevelő funkciója elvesztette jelentőségét, már nem korszerű, elhalóban van. A. I. Sidorova tanulmányában kimutatta e nézetek retrográd voltát, majd azt a következtetést vonta le, hogy a szovjet könyvtárak ideológiai intézmények, amelyek a lakosság legszélesebb köreivel foglalkoznak. Ez nem engedi meg, hogy csak az információszolgáltatásra korlátozzák tevékenységüket. A társadalom aktív pedagógiai munkát, az olvasás irányítását kívánja meg tőlük.

Az SZKP XXV. kongresszusa igazolta a fenti állásfoglalás helyességét. A Szovjetunió szocialista társadalmában a kulturális-műszaki színvonal fogalmába ui. nemcsak a szakmai ismeretek és a termelési tapasztalatok tartoznak, hanem a tudományos világnézet, a társadalmi-politikai felkészültség, az általános műveltség és az esztétikai nézetek is. A kommunizmus építését szolgáló tervek megvalósítása elsősorban a szovjet emberek társadalmi aktivitásától, erkölcsi színvonalától, eszmei érettségétől, valamint attól függ, hogy miként tudják hasznosítani a korszerű tudományos ismereteket.

Az SZKP XXV. kongresszusának, illetve a könyvtárügyről szóló párháztározatnak ösztönzésére a műszaki könyvtárak széles körű propagandába kezdtek a kongresszusi anyagok, a társadalmi-politikai, közgazdasági és műszaki irodalom népszerűsítése, a szocialista munkaverseny, a minőségi színvonal emelése és a gazdaságos termelés támogatása érdekében.

Ezt bizonyítja, hogy az elmúlt években a műszaki könyvtárak többségében másfél-kétszeresére emelkedett a kiállítások, az információs napok, a szakmai napok száma. Mind általánosabbá válik az ipari dolgozók egyéni és csoportos tájékoztatása a könyvtárak őket érdeklő állományáról. Fellendült a kurrens és a retrospektív bibliográfiák kiadása, különféle szakirodalmi segédletek közzététele.

A szükségletek gondos elemzése alapján folyik a szakirodalomnak és az információknak a műhelyekbe történő eljuttatása, vagy a kisvállalatok szakirodalommal való ellátása. Így pl. 1974 és 1975 folyamán a vasúti szállítási ágazatban 11 új szakkönyvtárat, 100 kölcsönzőhelyet és több mint 200 letéti könyvtárat szerveztek. Hasonló intézkedések tanúi lehetünk más ágazatok területén is. Ezeknek az erőfeszítéseknek köszönhetően az Oroszországi Föderatív SZSZK 80 ezer vállalata részesül ma már szakirodalmi és információs ellátásban, noha csak 23,5 ezer vállalat rendelkezik saját könyvtárral.

2. A hálózati elv mind következetesebb érvényesülése

A műszaki könyvtárügy akkor kezdett formálódni, amikor kialakultak a népgazdaság tervszerű irányításának alapjai, nevezetesen 1920-ban, az első távlati fejlesztési terv – a népgazdaság villamosítására vonatkozó GOELRO – elfogadásakor. Ettől kezdve mind következetesebben érvényesültek Lenin könyvtárügyi irányelvei: a pártosság, az országos méretű központosítás, a szükségletnek megfelelő könyvtártípusok kialakítása, a könyvtárak nyilvánossá tétele. Az irányelvek gyakorlati megvalósulásának eredményeként a műszaki könyvtárak hálózatba szerveződtek a termelés szerkezete szerinti tagolódásban és a területi eloszlás figyelembevételével.

A műszaki könyvtári hálózat fejlesztése azóta is az ágazati és a területi elvek alapján folyik. 1931-ben nagy lendületet adott a hálózat továbbfejlődésének a termelési-műszaki propagandával kapcsolatos párháztározat.

A legutóbbi évek gazdaságirányítási változásai (a két- és háromlépcsős irányítási rendszer bevezetése, a termelési-tudományos egyesülések létrehozása stb.) különösen kedveznek a műszaki könyvtárügy legmegfelelőbb szervezeti rendje kialakításának. Lehetőség nyílik ui. arra, hogy a legnagyobb vállalati és kutatóintézeti szakkönyvtárak hálózati alközpontokká váljanak és köztársasági, megyei, járási és egyesülési szinten koordinálják az

azonos profilú szakkönyvtárak munkáját. Ezáltal az ágazati központi könyvtárak és a területi központi könyvtárak hatékonyabb könyvtárközi kapcsolatokat építhetnek ki egy-egy területen. Ezzel a hierarchizálódással párhuzamosan folyik a műszaki könyvtárak és az információs intézmények integrációja.

3. Törekvés a könyvtárközi együttműködés elveinek és szabályainak meghatározására

A bonyolult és sokféle könyvtártípust magába foglaló műszaki könyvtári hálózat létrejöttétől kezdve élt a törekvés, hogy a kölcsönös előnyökkel járó könyvtárközi együttműködés elveit és szabályait pontosan meghatározzák. Ez az igény ugyancsak a lenini könyvtárügyi elvekből következik. A hálózaton belüli és a hálózatközi, illetve az ágazaton belüli és az ágazatközi együttműködés annál változatosabb és gazdagabb lett, minél magasabb fejlettségi szintre jutott a szovjet könyvtárügy.

Az ötvenes évek végén alapított Állami Műszaki-Tudományos Nyilvános Könyvtár (GPNTB) különösen aktív kezdeményezője és gondozója lett az együttműködésnek.

Napjainkban a specializáció, a gyűjtőkori elhatárolás és az állományfeltárás kívánja meg leginkább az együttműködést és a központilag irányított munkamegosztást. Az információk terjesztése és cseréje, általában a korszerű – gépesített és automatizált – információellátás pedig nem is képzelhető el munkamegosztás és együttműködés, illetve mindennek szabályozása nélkül. Az időszerű szabályozási feladatokat az a terv határozza meg, amely a szovjet szakkönyvtárügy 1976 és 1980 közötti fejlődéséhez szolgál alapul.

/KARATÜGINA, T. F.: Nekotorie itogi naucsno-tehnicseszkijh bibliotek = Szovetszkoe Bibliotekovedenie, 1977. 5. sz. p. 12–25./

(Futala Tibor)

Folyóiratok gazdaságossági kérdései szakkönyvtárakban

A Bradford-eloszlás alkalmazása a CFTRI Library folyóiratállományára

Valamely könyvtár által előfizetett folyóiratok száma nem jelzi a könyvtár hatékonyságát, különösen nem szakkönyvtárak esetében, amelyek általában több folyóiratot szereznek be, mint amennyit olvasóik át tudnának nézni. Ez részben indokolható azzal, hogy a szakterület releváns irodalma szóródik, mégis a szakkönyvtárak jelentős összegeket takaríthatnának meg anélkül, hogy nyújtott szolgáltatásaikat feláldoznák.